

АНОТАЦІЯ

Тугай О. М. Складне речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові: структурно-функціональний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). – Київський університет імені Бориса Грінченка МОН України.

Дисертаційна робота присвячена виявленню структурно-семантичних та функціональних характеристик складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові.

У роботі висвітлено структурно-семантичні та функціональні характеристики складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення XVI-XVII століть; розкрито основні тенденції його становлення з урахуванням процесів граматикизації та мовних зрушень у трьох періодах розвитку англійської мови, а саме у давньоанглійському, середньоанглійському, ранньоновоанглійському періодах. У річищі генеративної граматики з позицій Ікс-штрих теорії здійснено аналіз структурно-семантичної будови, функціональних особливостей досліджуваного складного речення з клаузальними комплементними конструкціями.

Ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення є складним синтаксичним цілим, яке містить головну та комплементну клаузи, поєднаних сполучниками підрядного зв'язку, де залежна клауза за своєю структурою є особоводієслівною (фінітною) / неособоводієслівною (інфінітивною) клаузою.

У ранньоновоанглійській мові складне речення із особоводієслівною / інфінітивною клаузою містить одноперехідні, двоперехідні та комплексно-перехідні дієслова волевиявлення прямого та непрямого мовлення. У термінах генеративної граматики складне речення з інфінітивною комплементациєю визначаємо як суб'єктно-об'єктну контролюючу конструкцію (*Subject / Object*

Control Construction) із контролюючим суб'єктом (*Subject Control Construction*) дієслів одноперехідної функції (суб'єктний контроль PRO) і контролюючим об'єктом (*Object Control Construction*) дієслів двоперехідної та комплексно-перехідної функції (об'єктний контроль PRO).

Синтаксис складного речення з дієсловами волевиявлення відповідає загальній тенденції розвитку англійського речення у XVI-XVII століттях. У дослідженні виявлено базові моделі досліджуваних речень із такими дієсловами прояву волі як *advise, allow, appoint, ask, beg, beseech, bid, charge, choose, command, compel, dare, desire, determine, enforce, entreat, forbid, force, hope, induce, instruct, intend, order, permit, persuade, pray, promise, request, require, resolve, swear, want, warn, wish*. Вони включають **два головні типи** речень – особоводієслівної або фінітної (*finite clause*), неособоводієслівної або інфінітивної (*INF clause*) клаузальної комплементациї; **три базові** перехідні моделі – *SVOd (finite / INF clause)* одноперехідної, *SVOiOd (finite / INF clause)* двоперехідної, *SVOdCo (INF clause)* комплексно-перехідної комплементациї; **шістнадцять варіативних** моделей особоводієслівної / інфінітивної комплементациї: **шість** моделей із особоводієслівною клаузою – *SVOd (that-clause)*, *SVOd ((-that)-clause)*, *SVOd (wh-clause)*, *SVOiOd (that-clause)*, *SVOiOd ((-that)-clause)*, *SVOiOd (wh-clause)*; **десять** моделей з інфінітивною клаузою – *SVOd (to-INF clause)*, *SVOd (bare INF clause)*, *SVOd (wh-to-INF clause)*, *SVOd (NP-to-INF clause)*, *SVOd (NP-bare INF clause)*, *SVOiOd (to-INF clause)*, *SVOiOd (bare INF clause)*, *SVOiOd (wh-to-INF clause)*, *SVOdCo (to-INF clause)*, *SVOdCo (bare INF clause)*. Частотність вживання *that-* / *(-that)-* / *wh-* комплементних клауз із дієсловами волевиявлення становить 34,40 %, натомість частотність *to-* / *bare* інфінітивної конструкції як неособоводієслівного суб'юнктива – 65,60 % від загальної вибірки.

З позицій Ікс-штрих теорії складне речення з дієсловами волевиявлення унаочнює приклад породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи як функціональної проєкції CP, яка розгортає лексичну проєкцію VP за допомогою відповідних *that-* / *(-that)-* / *wh-* та *to-* / *bare* маркерів зв'язку, які

проектуються у CP та формують особоводієслівну як незалежну та інфінітивну як залежну проєкційні фрази CP комплементарного характеру. Фонетичне вираження *that-* / *(-that)-* / *wh*-клаузи із закодованими розповідними та питальними ознаками у вершині C фрази CP фіксуємо шляхом *a*-пересуву в позицію специфікатора CP [Spec, CP]. Фонетичне вираження *to-* / *bare* клаузи визначаємо в домені [T, T'] часової проєкції TP вузла CP завдяки властивості головного дієслова тета-маркувати свій суб'єкт.

Організацію ядерних складових елементів головних дієслів в складних реченнях з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення засвідчено як двоаргументну та триаргументну. Зовнішній аргумент як суб'єкт головної дії породжується в позиції специфікатора [Spec, vP] функціональної проєкції vP або фрази вербалайзера з отриманням тета-ролі агенса. Внутрішній аргумент як прямий, непрямий об'єкт генерується в домені специфікатора [Spec, VP] лексичної проєкції VP з призначенням тета-ролі адресата, реципієнта головної дії. Позицію породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи як першого або другого внутрішнього аргумента зі статусом дієслівного компонента підтверджуємо в домені [Spec, CP] як пацієнс головної дії. Розподіл тета-ролей окреслено як: «агенс – пацієнс», «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс» – в реченнях з особоводієслівною клаузою; «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс», «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс» – в реченнях з інфінітивною клаузою.

Ранньоновоанглійська мова демонструє усталені сполучникові форми гіпотактичних відношень на позначення особоводієслівної / інфінітивної комплементациї дієслів волевиявлення з оформленням першої асиндетичним (*-that*)- або синдетичним *that-* / *wh*-підрядним зв'язком та другої як *to-* або *bare* кореляції сильної / близької (дальньої) або слабкої / віддаленої (дальньої) дієслівної інтеграції залежно від використання прономінальних (займенникових) і непрономінальних елементів. Способи вираження дієслів головної та особоводієслівної клауз як форми гіпотактичних відношень

визначено співвіднесенням імперативних, індикативних, суб'юнктивних дієслівних форм як «індикатив / імператив – індикатив / суб'юнктив».

У дисертаційній роботі встановлено, що функціональна перспектива складного речення з дієсловами волевиявлення реалізується в термінах «тема – транзитний елемент – рема» на різних рівнях дистрибутивного поля речення. Розгортання комунікативного динамізму волевиявлення мовця спрямовано на логічні та інтонаційно акцентовані тема-рематичні елементи як носії відновленої / невідновленої інформації та контекстуально залежні / незалежні складові з актуалізацією найвищого / найнижчого ступеня комунікативного динамізму. Порядок лінійної модифікації слів у визначенні функціональної перспективи речення засвідчено як об'єктивний немаркований та суб'єктивний маркований. Максимальний та найвагоміший інформативний елемент, що несе найвищий ступінь комунікативного динамізму прояву волі адресанта, фіксуємо реалізацією різнорівневими мовними складниками, власне іменною або прийменниковою фразою, сполучником підрядного зв'язку, головним особовим дієсловом, інфінітивом, де зазначені складові обіймають статус «тема», «рема» та «власне рема».

У ранньоновіанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення зафіксовано явище топікалізації структури речення та лівосторонньої або правосторонньої екстрапозиції особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи. Топікалізовані складові в ініціальной неканонічній позиції та екстрапозиційні елементи набувають статусу «рема», де відбувається концентрація найвищого ступеня комунікативного динамізму вольового бажання адресанта.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі *вперше* здійснено комплексне дослідження структурно-семантичних і функціональних особливостей складного речення з дієсловами волевиявлення в англійській мові XVI-XVII століть на засадах розвиненої версії Ікс-штрих теорії та теорії контролю в межах теорії управління та зв'язування. У дисертаційному дослідженні *вперше* представлено синтаксичну структуру складного речення з

особоводієслівною / інфінітивною клаузою з урахуванням лексичної семантики головного дієслова. *Визначено* головні позиційні характеристики комплементної клаузи. *Виокремлено* та *інвентаризовано* базові та варіативні моделі складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою дієслів прояву вольової інтенції адресанта в ранньоновоанглійській мові. *Проаналізовано* та *розкрито* способи організації комплементів дієслів волевиявлення в складному реченні. *Новим* є встановлення позицій породження аргументів, комплементних клауз та комплементайзерів. *З'ясовано* засоби зв'язку та модально-часове оформлення дієслова головної і комплементної клауз. *Схарактеризовано* особливості реалізації функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення з розгортанням комунікативного динамізму вольової спрямованості адресанта на різних рівнях дистрибутивного поля речення. *Визначено* мовні компоненти репрезентації функції прояву волевиявлення адресанта в структурі досліджуваного складного речення.

Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання основних результатів, теоретичних положень та висновків дисертації при викладанні курсів з теоретичної граматики (розділи «Синтаксис», «Складне речення»), з історії англійської мови (розділи «Частини мови», «Синтаксис»), у спецкурсі з генеративного синтаксису «Основні положення генеративного синтаксису», як і при написанні наукових робіт з філології. Репрезентований у роботі аналіз не вичерпує коло питань, що пов'язані з дослідженням різних типів реченневих комплементів. Результати вивчення ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення відкривають перспективи подальших досліджень синтаксису та функціонування комплементної клаузи в історично-порівняльному аспекті у діахронній синхронії давніх германських мов.

Ключові слова: складне речення, дієслова волевиявлення, комплементна клауза, генеративна граматика, функціональна перспектива речення, комунікативний динамізм, ранньоновоанглійська мова.

ABSTRACT

Tuhai O. M. Complex Sentence with Verbs of Volition in Early Modern English: Structure and Function. – Qualification research paper. Manuscript.

Dissertation for a Doctor of Philosophy Degree in Philology: Specialty 035 “Philology” (03 Humanitarian Sciences). – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

The thesis aims at studying structural-semantic and functional peculiarities of the complex sentence with verbs of volition in Early Modern English. It highlights structural-semantic and functional properties of the complex sentence with finite / infinitive complementation of verbs of volition in the 16-th – 17-th centuries. The paper reveals basic tendencies of the complex sentence formation taking into account the processes of grammaticalization and language shifts in the leading periods of English language development, namely in Old English, Middle English, Early Modern English. The analysis of structural-semantic and functional features of the investigated complex sentence with clausal complement constructions is carried out from the standpoint of the generative grammar, in particular, based on the X-bar theory.

The Early Modern English complex sentence with verbs of volition is a syntactic complex unit which consists of the main clause and the complement clause that are joined together by correlative conjunctions where according to the structure the subordinate part is defined as a finite / infinitive complement clause.

In Early Modern English the complex sentence with the finite / infinitive clause is explicated in monotransitive, ditransitive and complex-transitive complementation of the volitional predicates of direct and indirect speech. In terms of the generative grammar the complex sentence with the infinitive complementation is postulated as *Subject / Object Control Construction* as a structure of *Subject Control Construction* with the predicates of monotransitive function (subject PRO control) and as *Object Control Construction* with the predicates of ditransitive and complex-transitive function (object PRO control).

The syntax of the complex sentence with verbs of volition corresponds to the general tendency of the English sentence syntactic theory evolution in XVI-XVII centuries. In the research such principal models of structural organization of the studied sentences with verbs of volition such as *advise, allow, appoint, ask, beg, beseech, bid, charge, choose, command, compel, dare, desire, determine, enforce, entreat, forbid, force, hope, induce, instruct, intend, order, permit, persuade, pray, promise, request, require, resolve, swear, want, warn, wish* are determined. They include **two main types** of sentences – with finite (finite clause), infinitive (INF clause) clausal complementation; **three basic transitive models** – SVOd (finite / INF clause) monotransitive, SVOiOd (finite / INF clause) ditransitive, SVOdCo (INF clause) complex-transitive complementation; **sixteen variable models** of finite / infinitive complementation: **six** models with finite clause – SVOd (*that*-clause), SVOd (*(-that)*-clause), SVOd (*wh*-clause), SVOiOd (*that*-clause), SVOiOd (*(-that)*-clause), SVOiOd (*wh*-clause); **ten** models with infinitive clause – SVOd (*to*-INF clause), SVOd (*bare* INF clause), SVOd (*wh-to*-INF clause), SVOd (NP-*to*-INF clause), SVOd (NP-*bare* INF clause), SVOiOd (*to*-INF clause), SVOiOd (*bare* INF clause), SVOiOd (*wh-to*-INF clause), SVOdCo (*to*-INF clause), SVOdCo (*bare* INF clause). The frequency of usage of *that-* / *(-that)-* / *wh*-complement clauses with verbs of volition is fixed as 34,40 %, instead the frequency of *to-* / *bare* infinitive construction as non-finite subjunctive is amounted as 65,60 % from the total samples of the selected sentences.

From the perspective of the X-bar theory the complex sentence with verbs of volition represents an instance of generation of a finite / infinitive complement clause as a functional projection CP which develops a lexical projection VP with the help of the respective *that-* / *(-that)-* / *wh-* and *to-* / *bare* markers that are generated in a CP and they form a finite phrase as independent and an infinitive phrase as dependent projection CP phrases of complementary character. Phonological spell-out of *that-* / *(-that)-* / *wh*-clause with the appropriate encoded declarative and interrogative features in the head C of a CP phrase is fixed by way of *a*-movement to the position of a CP specifier [Spec, CP] whereas infinitive *to-* / *bare* marking is outlined in the [T, T']

domain of a tense projection TP of a CP node due to the property of the matrix predicate to theta-mark its subject.

Arrangement of the matrix predicates nuclear constituents in the complex sentences with finite / infinitive complementation of verbs of volition is witnessed as of two and three arguments. An external argument as a subject of the main action is generated in the [Spec, *v*P] specifier position of the *v*P functional projection or verbalizer phrase obtaining the theta-role of an agent. An internal argument as a direct / indirect object is generated in the [Spec, VP] specifier domain of the VP lexical projection being assigned theta-roles of an addressee and a recipient of the main action. The generation position of a finite / infinitive clause as the first or the second internal argument with the status of a predicative complement is evidenced in the [Spec, CP] location as a patient of the main action. Distribution of the thematic roles is defined as: “agent – patient”, “agent – addressee / recipient – patient” – in the sentences with a finite clause; as “agent – addressee (recipient) / agent – patient”, “agent – patient / agent – patient” – in the sentences with an infinitive clause.

The Early Modern English language represents the established developed connective forms of hypotaxis relationship for marking the finite / infinitive complementation of verbs of volition with formation of the finite complementation by way of asyndetic (*-that*)- or *that-* / *wh*-syndetic subordinate connection and the infinitive one – as *to-* / *bare* correlation of strong / close (further) or weak / distant (further) verbal integration depending on the usage of interfering pronominal and non-pronominal elements. Realization ways of the matrix and finite clauses predicates as forms of hypotaxis relationship are defined as the interrelation of imperative, indicative, subjunctive predicative forms as “indicative / imperative – indicative / subjunctive”.

The findings indicate that Functional Sentence Perspective (FSP) of the studied complex sentence with verbs of volition is realized in the immediate relevant context in terms of “theme – transitional element – rheme” at different Distributional Subfield (DS) levels of the sentence Distributional Field (DF). Escalation of Communicative Dynamism (CD) of the speaker’s volition is focused on the dynamically logical with

intonation accentuation theme-rhematic elements as the carriers of retrievable / irretrievable information and contextually dependent / independent constituents with actualization of the highest / lowest degree of CD. Linear modification word order in defining FSP is witnessed as objective unmarked and the subjective marked one. The maximal and most important informative element in the highest degree of CD of the addresser's will is reflected by multilevel lingual components, namely by a noun phrase or a prepositional phrase, a subordinate connection conjunction, a matrix finite verb or an infinitive in the status of "theme" or "rheme" and "rheme proper".

In the Early Modern English complex sentence with verbs of volition such phenomena as topicalization of the whole sentence structure and the left periphery or the right periphery extraposition of the finite / infinitive complement clause are fixed. The topicalized components in the initial non-canonical position as well as the extrapositioned constituents acquire the status of "rheme" where the concentration of the highest degree of CD of an addresser's volition desire takes place.

The scientific novelty of the thesis lies in the fact that it presents the first attempt at ground clarifying the structural and functional peculiarities of the complex sentence with verbs of volition in the 16-th – 17-th centuries on the basis of the developed version of the X-bar theory and the control theory within the government and binding theory. The paper focuses on introducing the syntactic structure of the complex sentence with finite / infinitive complementation of verbs of volition taking into account the lexical semantics of the main verb. The main position characteristics of a complement clause are determined. The basic and variable models of the complex sentence with finite / infinitive complement clause of verbs of volition are distinguished and classified. The research also analyzes and reveals the ways of arrangement of nuclear constituents of verbs of volition in the complex sentence. The novel generative positions of arguments, complement clauses and complementizers are established. Means of subordinate connection and the modal-tense verbal paradigm of the main and complement clauses are elucidated. The Functional Sentence Perspective realization features in the Early Modern English complex sentence with verbs of volition with escalation of Communicative Dynamism of the

addresser's volitional orientation at different Distributional Subfields levels of the complex sentence as the Distributional Field are characterized. Lingual components of an addresser's volitional manifestation representation in the structure of the complex sentence are identified.

The practical value of the paper results is established by the use of basic findings, theoretical issues and conclusions of the thesis in the courses in Theoretical Grammar (sections "Syntax", "Complex Sentence"), in the History of English language (sections "Parts of Speech", "Syntax"), in the specialized course in generative syntax "Fundamentals of Generative Syntax", as well as while writing scientific papers in philology. The analysis represented in this study does not exhaust the range of problems related to the investigation of different types of sentence complements. The results of the EModE complex sentence with verbs of volition research reveal prospects for further studying the complement clauses syntax and function in the historical comparative aspect of diachronic synchrony in Old Germanic languages.

Key words: complex sentence, verbs of volition, complement clause, generative grammar, functional sentence perspective, communicative dynamism, Early Modern English.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

1. Tuhai O. (2019). Object control interpretations with volitional verbs in infinitive complexes of Early Modern English. *Science and Education a New Dimension. Philology, VII (61)*. Issue 210. Hungary : Budapest. P. 70-76. ISSN: 2308-1996 (Online), 2308-5258 (Print)

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»

2. Тугай О. М. (2017). Англійські дієслова вольової дії: досвід попереднього аналізу. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К.

: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 1 (8). С. 29-35. ISSN: 2412-2491 (Online), 2311-2425 (Print)

3. Тугай О. М. (2018). Особливості комплементарного речення в історії розвитку англійської мови. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка*. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство) : Зб. Наук. праць. Дрогобич, 9. С. 242-247. ISSN: Print 2312-6353, Online 2663-6042

4. Тугай О. М. (2019). Складні комплементарні конструкції у ранньоновоанглійській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, (2). С. 24-34. ISSN: 2412-2491 (Online), 2311-2425 (Print)

5. Тугай О. М. (2019). Прагматичний потенціал ранньоновоанглійського речення із клаузальною комплементациєю. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 10 (2). С. 28-36. ISSN: 2663-4880 (Print), 2663-4899 (Online)

6. Тугай О. М. (2020). Дослідження комплементарних комплексів у сучасних граматичних студіях. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, (2). С. 75-86. ISSN: 2412-2491 (Online), 2311-2425 (Print)

7. Тугай О. М. (2019). Генеза складного комплементарного речення: історичний аспект. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка*. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство): Зб. наук. праць. Дрогобич, 12. С. 225-228. ISSN: Print 2312-6353, Online 2663-6042

8. Тугай О. М. (2019). Мовні зрушення ладу англійської клаузальної комплементациї в історичній перспективі. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Київ, 30 (69), № 4. С. 75-85. ISSN: 2710-4656 (Print), 2710-4664 (Online)

9. Тугай О. М. (2019). Реалізація функціональної перспективи ранньоновоанглійського речення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса, 42 (1). С. 160-167. ISSN: Print 2409-1154, Online 2663-5658

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження

10. Тугай О. М. (2017). Дієслова-перформативи як засіб вираження вольового спонукання в ранньоновоанглійській мові. «*The Fifteenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics*». Proceedings of the Conference, May 10, 2017, Vienna, Austria. P. 27-31.

11. Тугай О. М. (2017). Моделі синтаксичних структур із дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові. *Мовний простір слов'янського світу* : тези доповідей III Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, 26 травня 2017 року. Київ. С. 74-78.

12. Tuhai O. M. (2017). To / bare infinitive as complementation markers of volitional verbs in XV-XVII centuries. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»* : Conference proceedings, October 20-21, 2017, Lublin, Poland. С. 55-159.

13. Tuhai O. (2018). Control infinitive constructions in Early Modern English. *The 2nd international conference in theoretical and applied linguistics*. November 16-17, 2018, Kyiv-Bialostok, Ukraine-Poland. С. 13-16.

14. Тугай О. М. (2019). Інтерпретація об'єктної дієслівної клаузальної комплементації в термінах Ікс-штрих теорії. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 30-31 серпня 2019 року. Запоріжжя. С. 86-90.

15. Тугай О. М. (2019). Концепція генеративної лінгвістики у сучасних мовознавчих студіях. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 13-14 листопада 2019 року. Львів. С. 63-66.

16. Тугай О. М. (2019). Функціональна перспектива як організація ранньоновоанглійського речення. *Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі* : матеріали науково-практ. конф., 13-14 грудня 2019 року. Харків. С. 56-61.